

ZALÁN TIBOR

Három éjszaka – két ajtó

DRÁMA KÉT FELVONÁSBAN, 3+2 SZAKASZBAN

II. RÉSZ

SZEREPLŐK

Anya – ötven körül

Apa – inkább hatvan

János, a fiuk – valamivel húsz fölött

Erzsi, a lányuk – harminchoz közel

Obrad Radonič (vallatótiszt) – ötven-hatvan között

Bane – szerb sógor, szomszéd – erős hatvan

Ádámka (Bane kisebbik fia) – harminc körül

Partizán – harmincas

Partizánno – húsz-harminc között

Ember1

Ember2

Ember3

Nándi, magyar szomszéd – negyven körül

Örök, arctalanná, alaktalanná vert foglyok, halottak

II. FELVONÁS

3/2 SZAKASZ

A 3/1 szakasz parasztkonyhája. Anna és Erzsi az asztal mellett foglalatoskodik, egyik híméz, a másik olvas. De egyik sem figyel a munkájára, csak a másikkal nem akar, vagy tud beszélgetni. Megváltáskén érkezik meg Bane.

BANE	Édeskettesként?
ANNA	Mártont is elvitték délelőtt, Bane.
BANE	Tudom.
ANNA	Láttad?
BANE	Láttam.
ANNA	Mi volt?

BANE Nem lehet elmesélni.
ERZSI Bane bácsi látta apát?
BANE Láttam.
ERZSI Beszélni is beszélt vele?
BANE Beszéltem.
ANNA Miről beszélgettetek, Bane?
BANE Semmi lényegesről.
ANNA Nem mondhatod el, hogy miről, Bane?
BANE Nem tudom elmondani. Talán később. A nővéred emlékére, hagyj most békén!
ERZSI Megkínálhatjuk valamivel, Bane bácsi?
BANE Borral.
ANNA Egyél valamit!
BANE Nem bírok.
ANNA Ettél ma már valamit?
BANE Nem. Nem bírok.
ANNA Mit csináljunk?
BANE Hallgassunk!
Hallgatnak. Aztán mégis Bane töri meg a csendet.
BANE Jánoska... a János?
ERZSI Kint van a földéken. Még hajnalban elment. Korán.
BANE Veszélyes kint járni.
ERZSI Még amikor nem volt annyira veszélyes. Nem arról van szó, hogy béke van, Bane bácsi, hogy föl vagyunk szabadulva?
BANE Föl, ja. Fölzabadítottunk benneteket.
Erzsihez megy, ügyetlen mozdulatokkal megsimogatja a lány haját.
ERZSI Ugye, nem lesz baja, Bane bácsi?
BANE Nekem? Miért lenne bajom?
ANNA Eredj a fenébe, Bane, hogy van ilyenkor viccelődni kedved?
BANE Nem viccelődtem. Nekem nincs bajom.
ERZSI Apának?
BANE Neki annál több lehet. De bort ígértetek.
ANNA Erzsi, hozzál a pincéből!
ERZSI Minek? Van fönnt két üveg.
ANNA Akkor hozzál föl még kettőt a meglévőkhöz! Hogy elég legyen fönnt.
ERZSI *(hol az egyikre, hol a másikra néz.)* Értem. Máris megyek.
ANNA De már menj is!
ERZSI De sürgős lett hirtelen az a bor!
ANNA Ne lefetyelj már, te lány, hanem hozd a bort!
Erzsi kimegy. Anna föl pattan, szembe áll a sógorával.
ANNA Mondjad, Bane, ne kímélj!

BANE Szóltam, hogy menjetek el.
ANNA Szóltál. De most nem erről van szó. Miért fogták le Mártont?
BANE Az mindegy is.
ANNA Dehogya is mindegy. És ha perbe fogják?
BANE Nem lesz per. Per nem lesz. Csak ítélet.
ANNA Miféle ítélet?
BANE Azt jobb, ha nem tudod.
ANNA Úristen, mi folyik itt?
BANE Még csak most kezdődik.
ANNA Mi kezdődik, Bane? Mondd gyorsan, mert Erzsí mindjárt visszajön.
BANE Nagylány már, előtte is el akarom mondani... amit az apjáról tudok. Meg Jánosnak is.
ANNA Igazad van. Akkor mesélj olyanokról, amiket előttük nem akarsz elmondani.
BANE Tudom, hogy nem mondod senkinek.
ANNA Kinek mondanám?
BANE Jó, hogy én mentem reggel a szekérrel a városházára.
ANNA Így is elvitték Mártont.
BANE Ne szólj most bele, Anna, beszélni akarok! Odamentem a többi szekérrel a bejárathoz. Ott már sokan várahoztak. Kérdezték többen, miért nem a Márton jött. Mondom, mert már rég eladta nekem a lovakat a kocsiival együtt. Mondták, de hát két napja látták hajtani a mezőre. Mondom, én küldtem ki a földre, hogy szedjen össze valamit. Talán tököt mondtam.
ANNA Ilyenkor?
BANE Mondtam. Mindegy, hogy mit mondtam. Leszállítottak bennünket a szekerekről, a partizánok elhajtottak valahova a kerítések mögé velük. Gyalog jöttek vissza. Fölállítottak bennünket a fal előtt. A községháza falához kellett állni, kint. Később jöttek még hozzánk többen, mindenfelől, gyalogosan. Pontosabban, hoztak még hozzánk többeket.
ANNA Márton közöttük volt?
BANE Közöttük.
ANNA Beszéltetek?
BANE Akkor még nem. Körben mindenfelé gépfegyveres partizánok álltak az udvaron. Ránk fogott fegyverrel. Aki megszólalt, vagy beszélni próbált, azt vagy puskatussal verték pofán, vagy ököl-lel.
ANNA De miért?
BANE Olyan idők vannak, Anna, amikor nincs mindenre egy miért. Mellőlem, épp mellőlem, kilépett egy fiatalember, talán a Szi-

lágynál szolgál, aki szintén ott volt közöttünk, kiidegelt, és csak annyit mondott, hogy magyarázatot kérek.

ANNA Kapott?
BANE Kapott. Egy golyót a hülye fejébe. Közvetlen közlelről lótte homlokon a pisztolyával egy partizán. Nem kellett neki több, hogy megértse a magyarázatot.

ANNA Ismertem a fiút. Szökni akart?
BANE Nem. Kérdezni akart.

ANNA Csak úgy, se szó, se beszéd, letartóztattak benneteket?
BANE Nem. De le voltunk fogva. Ha nem haragszol, Anna, erről később is lehet majd beszélni. Olyanról akarok, amiről majd nem lehet... a gyerekek előtt.

ANNA De erre majd térünk vissza, Bane! Megígéred?
BANE Visszatérünk. Megígérem. Dél körül szólított ki egy partizán, látásból ismertem, a csoportból.

ANNA Akkor már beszéltél Mártonnal, nem?
BANE Akkor már igen. Bár ne beszéltem volna!
ANNA Bane, megőrjítesz.
BANE Mondtam, hogy erről később. Azt mondja a partizán, hozzam elő a szekeremet a kerítés mögül. Szóltak másik három embernek is.

ANNA Fuvar volt?
BANE A? Behajtottunk az udvarra, becsukták mögöttünk a kaput. A fal mellett mindenfelé partizánok. Valahol bent harmonika szólt. A földön mindenfelé emberek heverték. Halva voltak. Hullák heverték. Összeverve, megcsonkítva.

ANNA Összeverve, megcsonkítva?
BANE Nem beszélek tisztán? Mind csupa vér volt, ember, asszony, tán még gyerek is volt köztük. Hogy aztán ott végeztek-e velük, a véres falaknál, vagy a pincében, és később lettek oda fölhordva, azt nem kérdeztük.

ANNA Még jó, hogy nem kérdeztétek!
BANE Még jó. Föl köllött őket dobálni a kocsikra. Ők voltak a fuhar.
ANNA Ismerősök voltak köztük?
BANE Lehet. Nem ismertem föl őket, annyira szétverték az arcukat. De nem csak azt. Volt, akinek nem volt meg a fél arca se. Vagy levágták az orrát. Karok, lábak heverték szétszórva. Még levágtott... hogy mondjam... faszok is voltak odadobálva melléjük. Férfiszervek.

ANNA Uramisten! Tè be vagy rúgva!
BANE Hagyd az istent! Ha látja ezt, és nem segít rajtatok, akkor nem érdemi meg, hogy szólólgasd!

ANNA Ne káromold az Istent!
 BANE Nem. Csak én máma óta nem hiszek benne. Senkiben, semmi-
 ben. Hol van már ez az Erzsi?

ANNA Csak jön. Egyet sem ismertél föl közülük?
 BANE Hazudok. Egyet fölismertem. Annak nem volt feje. Hogy
 mondjam, a feje arrébb volt. De úgy szétverve, hogy az is leg-
 alább három darabban volt a kőre dobva.

ANNA Akkor honnan ismerted fel?
 BANE A reverendájáról.
 ANNA Úristen... bocsánat. A kurva istenit! Bocsánat... A Böjtös atya!
 BANE A papotok, ha így hívják. Őt is kivégezték. De előbb ki is he-
 rélték.

ANNA Miért, Bane, miért?
 BANE Mert ennek így kell lennie!
Erzsi jön be, szembe áll ő is Banéval.

ERZSI Ennek nem kellene így lennie.
 ANNA Hallgatództál?
 ERZSI Persze. Annyira átlátszó volt, hogy borért küldesz! Bane bácsi,
 miért is kellene így lennie?

BANE Mert amikor a titeitek bejöttek negyvenegyben, akkor ők is ki-
 irtották a szerbeket.

ANNA Akkor te most hogy vagy itt, Bane, ha ki vagy irtva?
 BANE A partizánok se irtanak ki mindenkit.
 ERZSI És itt harcok voltak, Bane bácsi! Csetnikek, a partizánok min-
 denhonnán lőttek.

BANE Ja. Akiket aztán családostól végeztetek ki.
 ANNA Végeztünk?
 BANE Bocsánat! Rosszul beszélem a nyelvet.
 ANNA Hogy jön az most ide, ami akkor történt?
 BANE Most megbosszulják a szerbek az akkoriakat. Az újvidéki jeges
 fürdetést. Ott is voltak ártatlan emberek. Vagy nem voltak?

ERZSI De a bűnösök, akik tették, már rég kereket oldottak innen!
 Mind a határon túl.

BANE Ezt tudod te, meg tudom én. A partizánok is nyilván tudják, de
 nem érdekli őket. Minden megölt szerbért tíz magyarnak kell
 meghalnia. A dögkútnál ezt beszéltek a partizánok. Hogy erre
 rendelet van nekik. Vagy micsoda. Parancs.

ANNA Mit kerestél te a dögkútnál?
 BANE Oda hordtuk ki a hullákat.
 ANNA Beledobáltátok őket?

BANE Nem mi! Erre fölfogadták a cigányokat. Akik lapáttal fogják agyonverni azokat, akik majd netán túlélnek az esti kivégzést... mondjuk, rosszul találják el majd őket, ha túl sötét lesz.

ANNA Mit jelent, hogy akik *majd* túlélnek...

BANE Mondtam, hogy menjetek el!

ERZSI Mit jelent az „*akik majd este*”?

BANE Semmit. Nem tudok jól magyarul. Adjatok végre bort. Csak annyit jelent, ha már annyira tudni akarod, hogy hosszú a partizánok listája.

ANNA Minden magyar rajta van?

BANE Nem láttam a listát. Csak tudok róla, hogy van. Ha pedig van, gondolom, minden magyar, aki itt él. Aki nem állt be közéjük annak idején. De most már inkább innék.

Erzsi tölt mindenkinek, isznak. Hosszan hallgatnak. János jön meg.

JÁNOS Jó estét mindenkinek!

Valamit morognak a többiek, nem érteni. Erzsi elővesz egy poharat, tölt neki is.

JÁNOS Olyan a hangulat, akár egy hullaházban.

ERZSI Árvaházban.

ANYA Milyen legyen?

JÁNOS Apa hol van?

ANYA A pincében.

JÁNOS Hát akkor, egészségünkre!

BANE Egészségedre, János.

JÁNOS Semmi Jánoska, Bane bácsi?

BANE Kinőttél belőle, fiam.

JÁNOS Ez olyan ünnepélyesen hangzik.

ERZSI Inkább kísértetiesen.

JÁNOS Júúú, de megborzongtam. (*Nevet.*)

ANYA Hol maradtál el ilyen sokáig?

JÁNOS Kerülnöm kellett a kertek alatt a partizánokat. Járkálnak.

ANYA Napközben nem látszottak?

JÁNOS Ha nem akarnak látszani, azok nappal sem látszanak.

ERZSI Aggódtunk miattad!

JÁNOS Csalánba nem üt a ménkü.

ANYA Találkoztál valakivel?

JÁNOS Senkivel. Üres a határ. Eszébe sincs a munka ilyenkor az embereknek.

BANE Milyenkor?

JÁNOS Hát, hogy fölszabadultunk, Bane bácsi.

BANE Föl.

JÁNOS Étellel senki sem kínál?

ANYA Úlj az asztalhoz! Hozom a vacsorát.

JÁNOS Apa evett már?
ERZSI Nem tudjuk.
BANE Nem hiszem.
JÁNOS Akkor megvárom.
ANYA Ne várd meg! Egyél!
JÁNOS Olyan furcsák vagytok.
ANYA Jánoska, apádat reggel elvitték a partizánok.
János felugrik, de tehetetlenségében ismét visszaül. De inkább roskad.
JÁNOS Hova vitték?
ERZSI Nem tudjuk. Két fegyveres partizán és egy itteni szerb jött érte.
JÁNOS Mit mondtak, miért viszik el? Miért?
BANE Mert köllött a létszámhoz.
JÁNOS Milyen létszámhoz?
BANE Hát... a létszámukhoz.
JÁNOS Kiknek a létszámához?
BANE A partizánokéhoz.
JÁNOS Miféle létszám az?
BANE Tudom én? Vagyok én partizán?
JÁNOS Anya, miről beszél Bane bácsi?
ANYA Ő tudja.
BANE Engem hagyjál a kérdéseiddel, János!
JÁNOS De hát, apa nem csinált semmit!
ANYA Nem kell semmit sem csinálni ahhoz, fiam, hogy elvigyenek.
JÁNOS Azt mondtátok, hogy a pincében van.
ANYA Ott lehet. A községháza pincéjében. A többiekkel.
JÁNOS Kezdem érteni. Megint összefogdosták az embereket!
BANE A magyarokat biztosan.
ERZSI Érte jöttek. Apát nem kellett összefogdosni.
JÁNOS Jaj, de büszke vagyok most rá. És akkor most mi van, ha nem kellett? Most akkor mi van? Kivégzik, mert magyar?
BANE Lehet.
JÁNOS Én csak vicceltem, Bane bácsi.
BANE Én meg nem vagyok viccelődős kedvemben.
JÁNOS Kivégzik! Ez örület! Csak mert magyar! Csak azért, mert magyar?
BANE Ahogy a dolgokat látom, csak azért, mert magyar.
JÁNOS Engem miért nem vittek el?
BANE Mert a földeken voltál. Egyébként... de mindegy.
ANYA Mondjad csak, Bane, ne kíméljük egymást!
BANE Egyébként, lehet, hogy érted jöttek a partizánok, és nem apádért.

JÁNOS Hogy lehet összekeverni bennünket? Ő Márton, én meg János vagyok!

BANE A partizánoknak mindegy, hogy Lakatos Márton vagy Lakatos János. Lakatos – Lakatos. Csak kilegyen a létszám.

JÁNOS Most akkor apám miattam hal meg?

ERZSI Nem hal meg!

BANE Nem?

JÁNOS Nem halhat meg.

BANE Úgy legyen neked igazságod!

JÁNOS Mit tegyünk?

ANYA Te egyél, Jánoska!

JÁNOS Mostantól János.

BANE Örülök, hogy megértettél.

JÁNOS Nem kell az étel. A kabátom kell. Hűvös van kinn. Megyek és megkeresem apámat.

ANNA Mész, az eszed tokjába mész!

BANE Csak hadd menjen! Őt legalább nem kell keresnünk majd.

ANNA Mi van? Te is megőrültél?

BANE Két lépés után lövik agyon az utcán. Kijárási tilalom van.

JÁNOS Mit tudunk apánkról?

BANE Sokat nem. Én beszéltem vele a községházánál. Anyátoknak már mondtam.

JÁNOS Mit keresett Bane bácsi a községházánál?

BANE Nem kerestem semmit, de nem is találtam.

ANNA Bane, mondd meg nekik!

BANE Reggel én szolgáltattam be apátok helyett a lovakat meg a szekereket. Azt gondoltam, hogy így majd nem tartják ott. De közben érte jöttek.

JÁNOS De a partizánoknak az volt a fontos, hogy a lovak meg a szekér ott legyenek...

BANE Hát ezért gondoltam én, hogy érted jöttek. Mert névsorolvasáskor én bekiabáltam, hogy itt van Lakatos Márton szekere.

JÁNOS Apámat mikor vitték oda?

BANE Később. Akkor már két csoportban álltunk.

ERZSI Miért?

BANE Ezt csak később tudtam meg. Egy helybeli partizántól. Ivónak hívják. Később ő választott ki a fuharra, a... mindegy, hogy mire. Mondja nekem, hogy eredj haza, te Bane, elengedlek. Mondom neki, hogy ott a sógorom a másik oldalon. Az nagyon rossz, Bane, mondja, mert ha ott van, akkor rossz helyen van. Te elengedsz engem, ő meg átjön ide a helyemre, ha ez a csoport jobb. Nem lehet, Bane, mondja, mert ott létszám van. Létszám,

kérdeztem. Létszám. Aki ott van, az már nem megy ma haza. Ti meg valamikor csak hazamehettek. Hát azok mikor mehetnek haza, kérdezem. Azok már soha nem mehetnek haza. Ezeket mind kivégzik.

Erzsi elsrja magát, Anna a szájára szorítja a kezét, János látszólagos nyugalommal hallgatja.

BANE Azért nem tudod kivenni onnan. Mert azok meg vannak mind számolva. Akkor mit csináljak? Hát, nevetett, innen kiválasztasz valakit helyette, és átküldöd amoda. Mert annyit köll kivégezni, ahány elő van írva a mai listán.

JÁNOS Mit mondott, mikor végzik ki őket.

BANE Én is megkérdeztem. Kit amikor, akkor, válaszolta.

JÁNOS Azt megkérdezte, Bane bácsi, hogy miért?

BANE Megkérdeztem. Létszám, mondta.

ANNA És kiválasztottál valakit, Bane?

BANE Még nem tartok ott. Megengedte, hogy átmenjek az apátokhoz, és beszéljek vele. Átmentem.

ANNA Nagyon összeverték?

BANE Gondolkodj, Anna! Akkor hozták itthonról. Még nem volt rá idejük. Hacsak te el nem páholtad, mielőtt ideérték érte a partizánok.

ANNA Mondtam, hogy nem értékelem a humorodat.

BANE Ezt az Erzsi mondta. De attól nem lesz jobb a sógornak, hogy itt áriáztok ketten is.

JÁNOS Átment apámhoz.

BANE Átmentem apátokhoz. Megengedték a partizánok, ez a itteni partizán ember szólt nekik, hogy pár szót váltsunk.

ERZSI És mit beszéltek?

BANE Nem sokat. Mondtam neki, sógor, ha itt maradsz, akkor ki fognak végezni. Mit csináljak, kérdezte. Vagy inkább mondta. Nem csináltam semmit. Ezt most hagyjad, Márton, nincs ennek most ideje. Gyere velem! Hova? Hova, hát haza! Elengednek? El. Akkor menjünk. Még nem tudunk menni, sógor, van egy kis bibi. No? Amonnan köll magad helyett ide áhozni egy embert. Akit meg fognak ölteni? Az már nem rád tartozik. Miért kell áhozni? Az sem rád tartozik. Van ott ellenséged, haragosod, ott, amott, akivel elszámolni valód van? Nekem nincsenek haragosaim. Akkor ismersz ott hitvány embert, bűnözőt, gazembert, naplopót... már kapkodtam a levegőt, mert az emberem integetett, hogy legyen már vége. Nem ismerek senkit. Valamennyien bűnösök vagyunk, Bane. Bárkit, akit magad helyett... Válasszam ki, akit majd helyettem fognak kivégezni? Én nem leszek gyil-

kos, Bane, örök szégyenemre és lelkifurdalásomra. De öngyilkos se legyél! Gyerekeid vannak, Márton, nézd azokat, unokáid lehetnek, gondold rájuk, nézd, ott szemben mennyi öregember van, akinek már mindegy, hogy élnek-e még pár évet, mennyi senkiházi nyomorult féreg, aki meg sem érdemli az életet! Kösz, Bane, megszorította a kezemet, te mindent megtettél. Jó sógor vagy, te szerb! Így mondta, te szerb! És csókold meg helyettem a többieket! És átölelt egy pillanatra, életünkben először.

ERZSI Nem ment át?

BANE Nem.

JÁNOS És Bane bácsi sem választott amonnan senkit helyette?

BANE Nem.

ANNA De hát a sógorodról volt szó!

BANE Ő nem akart gyilkos lenni. Vállaltam volna magamra én a gyilkosságot, Anna?

ANNA Mit tudom én!

BANE Szerb vagyok, és ezt soha nem tudtátok megszokni. De én is emberből vagyok, akármit is gondoltok rólam

ANNA Állatok vagytok ti, szerbek, olyan vadak és vérszomjasak, mint a tigrisek. Ti elmentek, majd jönnek a horvátok, a hiénák, hogy lerágják az utánatok maradt csontokról a csafatokat. Megöljék az öregeket, megerőszakolják az asszonyokat.

Üti Bane mellkasát, a végén sírva ráborul. Bane bután nézi.

ERZSI Nem, anya, megnyugodhatsz, annak a felvonulásnak már vége. Akikről beszélsz azok a magyarok és a németek voltak. Most béke van. Ugye, hogy béke van, Bane bácsi?

ANNA És ebbe a békébe apátok most bele fog halni.

ERZSI Érti valaki, hogy mi történik?

Autózúgás, a közelben áll meg. Hangok, ajtócsapódások, távolodó zúgás.

JÁNOS Végre. Itt van mindjárt Ádámka a hírekkel.

ERZSI Nikola ott volt délelőtt, Bane bácsi?

BANE Kicsoda? Hol ott?

ERZSI Nikola, a községháza előtt.

BANE Ott volt.

ERZSI Beszélt vele?

BANE Nem szólt hozzám. Meg sem ismert. Vissza sem köszönt. Mondtam, hogy megőrült.

ERZSI És este ott lesz?

BANE Mikor este? Hol?

ERZSI Hát ott... mit tudom én... amikor... mit tudom én, mikor. Tegnap is ilyen tájban volt az első sortűz.

JÁNOS Hol? Mikor? Kik? Nem értem.

BANE Nem tudom, hogy ott lesz-e. Nem ismerem Nikolát.
 JÁNOS Nem ismeri a fiát?
 BANE Amíg a fiam volt, addig ismertem.
Kaparászás az ajtón, valaki nagyon nem találja a kilincset.
 ÁDÁMKA (bezuhan, rettenetesen részeg.) Halottak vagytok mind! Halott az egyik felem nekem is. Lehet egy embernek az egyik felét kivégezni?
 BANE Talán kopogtatnál, mielőtt szónokolni kezdesz, fiam! Kopogtatás!
 JÁNOS (felsegíti.) Te be vagy rúgva, Ádámka! Mi a fasz ütött beléd? Hogy ennyire.
 ÁDÁMKA Ittam, na és? Te nem szoktál? Te még hányni is szoktál.
 JÁNOS Szoktam. De mi borított ki már megint?
 BANE Ne kérdezzétek, semmit se kérdezzetek tőle! Mondtam már, bizalmi állás.
 ÁDÁMKA Szarok az állásra! Pálinkát akarok! Adjatok pálinkát? (Anna egy üveget nyújt felé, Ádámka hosszan meghúzza. Amikor végez, Bane kitépi a kezéből az üveget, és a falhoz vágja.)
 BANE Elég volt a cirkuszból. És mostantól befogod a pofádat!
 ÁDÁMKA Nem fogom be. Családban marad. Meg kell osztanom, bassza meg, apám, valakivel, meg el is kell mondanom!
 BANE Ne mondjál semmit senkinek, Ádámka, ne osztogassál te itt semmit, még nekünk se!
 ÁDÁMKA Maga nekem nem tilthatja meg. Nekem ezt senki sem tilthatja meg. Még a partizánok se. Mert én nem hazudok. Csak nem beszélhetek. Leszarom, beszélek. Ma a székelyekhez elvittek tolmácsolni, ide csak, a szomszéd faluba, hogy azok nem tudnak szerbül. De nem kellett tolmácsolnom, mert csak lőtték őket kérdés nélkül, ahogy az orrukat kidugták a zörgetésre, aki előjött a házból, azt kapásból agyonlőtték, én meg hánytam, amikor láttam a sok vért meg az agyvelőket lecsúszni a falról, erre megrugdosnak, hogy csak tolmácsoljak, akkor is, ha nincs mit. A fegyverek ugatását nem lehet lefordítani semmilyen nyelvre, apám! És hogy ne sajnáljam azokat, mert ők sem sajnálták vízbe ölni a szerb kisgyerekeket. Kinek higgyek, apám, kinek hihetek?
 BANE Majd otthon elmagyarázom, hogy kinek hihetsz, és kinek nem. Megértettél? Otthon.
 ANNA Tudsz még valamit, Ádámka?
 BANE Anna! Kértelek!
 ÁDÁMKA Már a harmadik transzportot kínozzák, készítik elő a halálra – parancsba van adva, hogy kivégzés előtt minden magyart meg kell kínozni...
 BANE Takarodj már haza, az anyád magyarkodó istenit!
 ERZSI Bane bácsi miért beszél így Ádámkával?

BANE Egyik gyerekeket már elveszítettem, nem akarom, hogy a másikat is elveszítsem az ostoba és részeg fecsegése miatt.

ERZSI Nikola meghalt?

BANE Számomra igen. Megyünk.
Fölrángatja Ádámkát az asztaltól, ráncigálja az ajtó felé.

ANNA (*Bane elé áll.*) Bane, kérek tőled valamit. A nővérem emlékére kérek.

BANE Mit akarsz?

ANNA Hallottam, hogy asszonyokat keresnek, akik kitakarítanak a partizánok után. Ha azok már végeztek.

BANE És?

ANNA Szervezz be engem a takarítónők közé!

BANE Mit akarsz?

ANNA Találkozni akarok Mártonnal.

BANE Vihetsz neki ételt holnap.

ANNA Ha még él.

BANE Nem egyszerű dolog ez a takarítás. Hallottam.

ANNA Nem baj.

BANE A partizánok éjjel-nappal részegek. Verik, ölik az embereket.

ANNA Nem baj.

BANE Úgy tartják őket, mint az állatokat. Egy szűk hodályban valamennyit. A pincében. A szükségüket is ott kell elvégezniük. El tudod te képzelni, mi van ott?

ANNA Nem baj.

BANE És meg is erőszakolják a takarítónőket ezek az állatok. Gondolj már erre!

ANNA Nem baj! És ne gondolkodj te az én fejemmel, sógor! Intézd el! Egész életemben hálás leszek érte.
Távolról az első sortűz hangja. Ordítás, kacagás, harmonikaszó.

BANE (*idegesen.*) Elintéztem. Ti pedig cserébe senkinek semmit soha. Ami itt előbb.
Bólogatnak. Bane kivonszolja a részegségtől és az átélt élményektől teljesen ronggyá gyöngült Ádámkát.

ERZSI Anya!

JÁNOS Anya!

ANNA Hallgassatok el! Most a csönd ideje van.

2/2 SZAKASZ

*A 2/1 szakaszban megismert vallatószoza. Minden ugyanolyan, csak még kopottabb, még véresebb és mocskosabb, és csak a harmonikás új. Az asztal mögött ül és iszik Obran, időnként egy-egy csajkát megvizslat tüzetesebben, azután a falhoz vágja őket. Vörösség borul ki, és valamilyen alaktalan tárgyak gurulnak szét belőlük. Talán emberrészletek. Nekünk háttal a partizánok. Ők, vagy mások. Már behozták Lakatos Mártont, össze-
verve, szétrongyolódva. Áll és vár. Igyekszik leplezni, hogy az éhezéstől és a veréstől mennyire legyöngült, és hogy mennyire szédül.*

- OBRAD Essünk túl a formalitásokon! Obran Radonič vagyok. Kommunista, partizán, most a te kihallgatótiszted. De akár istent is tiszteleshatsz bennem, mert amit ő adott, az életedet, azt én egyetlen bólintással el tudom venni tőled. *(Főlemeli a pisztolyt.)* Mondjuk, például lelőhetlek. Nem kell elszámolnom veled ugyanis senkinek. Csak a hulláddal. Azzal viszont kell. A lista miatt. Úgy értem, az életeddel nem kell. Senkinek sem fontos a te szaros életed, de ezzel nem keserítelek. Egyszóval, megölhetlek, akár itt és most. Isten, aki szerinted számon kérhetne rajtam bármit is, mondjuk téged, ő nincs. Nem létezik. A világ hozzá fog szokni, hogy Isten nincs, ha nem hisznek benne. És én nem hiszek istenben. Tehát nincs. Felmentésem van ez alól a hit alól. Most pedig, te mutatkozz be szépen Obran bácsinak!
- MÁRTON Lakatos Mihály.
- OBRAD Vagyok. Lakatos Mihály, magyar, vagyok. *(Nem kap választ.)* Nem válaszolsz. Talán megkukultál?
- MÁRTON Nem volt kérdés. Nem tudtam mire válaszolni.
- OBRAD Azt kérdeztem, te büdös görény, hogy magyar vagy-e.
- MÁRTON Maga kijelentette, és nem kérdezte, hogy magyar vagyok-e. És én ebben egyetértettem önnel. Magyar vagyok.
- OBRAD Szemtelenkedni látszol, de van stílusod. Elképzelhető, hogy művelt is vagy?
- MÁRTON Írok, olvasok.
- OBRAD Szakmád szerint?
- MÁRTON Semmi különös. Gazdálkodok.
- OBRAD Garázdálkodsz.
- MÁRTON Gazdálkodok.
- OBRAD Térítsétek vissza a helyes útra ezt a megtévedt bárányt. *(Az egyik partizán gyomorszájba vágja, elesik. A másik fejbe rúgja. Aztán összekaparják a földről.)*
- OBRAD Na, mit csinálsz?
- MÁRTON Igaza van, garázdálkodok. Csinálom, amit szeretne.

OBRAD Én ugyan nem szeretném, hogy te bármit is csinálj. Az érdekelne, hogy a magyarok negyvenegyben mit szerettek volna kérni tőled.

MÁRTON Semmit.

OBRAD A németek se?

MÁRTON Azok se kértek semmit.

OBRAD Akkor minek jöttek be ide, ha senkitől sem akartak semmit kérni?

MÁRTON Nem tudom.

OBRAD Dehogynem tudod. Azért jöttek, hogy elvegyék a földünket, és Magyarországhoz csatolják, veletek együtt.

MÁRTON Nekem semmi ilyet nem mondtak.

OBRAD Tehát kapcsolatban álltál velük!

MÁRTON Nem álltam semmiféle kapcsolatban velük. Én egész nap a földemen vagyok. Este a családommal. Nemigen érintkezem senkivel.

OBRAD Ja, ja! Vissza egy csipetnyit! A műveltségnél szakadtunk meg. Jártál iskolába?

MÁRTON Igen.

OBRAD Magasabb képzettséged van?

MÁRTON Nincs.

OBRAD Sima paraszt vagy?

MÁRTON Sima paraszt.

OBRAD Az nem sok.

MÁRTON Ennyire futotta.

OBRAD Család van?

MÁRTON Van.

OBRAD Ja igen, az előbb mintha mondtad volna. Asszony?

MÁRTON Van.

OBRAD Gyerekek?

MÁRTON Azok is.

OBRAD Hány gyereked van, te Márton?

MÁRTON Kettő.

OBRAD Milyen érdekes! Nekem is két gyerekem van. Fiúk, lányok?

MÁRTON Egy lány, egy fiú.

OBRAD Baszd meg, Márton, nekem is épp egy fiam és egy lányom van. Fontos, hogy az embernek legyen családja.

MÁRTON Fontos.

OBRAD Meg hazája.

MÁRTON Meg hazája.

OBRAD Neked melyik a hazád? Jugoszlávia vagy Magyarország?

MÁRTON Ezen így még nem gondolkodtam.

OBRAD Dehogynem. Ha pedig tényleg nem, akkor most van időd elgondolkodni ezen is. Játssz, harmonikás, valami elgondolkodtató bús nótát játsszál ennek a magyarnak a mély gondolataihoz!

A harmonikás látható rémületben valamit basevál. Obrad egy idő után leinti.

OBRAD Na, ember, mire jutottál, hogy baszom az anyádat! Vagy inkább a feleségedet. Vagy a lányodat. Vagy mindkét gyerekedet! A lánykát is, meg a fiút is basszam?

MÁRTON Van egyáltalán esély arra, hogy élve maradjak?

OBRAD Most mit mondjak? Egyáltalán nincs. Persze, most azt mondod erre, hogy ha mindegy, akkor magyar vagy. Büszkén akarsz meghalni, ha már úgys muszáj.

MÁRTON Annak, aki megöl, nem mindegy, hogy milyen vagyok? Magyar vagy jugoszláv?

OBRAD Annak mindegy. De annak nem, aki megölet, annak egyáltalán nem.

MÁRTON Miért nem mindegy?

OBRAD Itt én kérdezek. De ha már így rákérdeztél, nekem fontos, hogy ti, akiket halálba küldök, ne tudjatok örök álmot aludni. Az már nem jár nektek. Betemetve rohadtok el a fölétek kapart föld alatt, mint a kutyák. El kell távolítani benneteket az országunkból, mert arra rászolgáltatok, és nem szolgáltatok rá a szép új közös jövőnkre. Akár így, akár úgy, de mennetek kell! Nincs jó halál, ezt te is sejtetted, de ugyanakkor van méltóságos. Ez az, ami szintén nem jár nektek. Kár a golyó a fejetekbe, magyarok. Majd agyonvernek benneteket lapátokkal a cigányok éjszaka. Vagy agyonveritek ti egymást mi helyettünk egy darabka kis élet reményében, ahogy fogy az időtök és a reményetek.

MÁRTON Én nem ártottam senkinek.

OBRAD Nem?

MÁRTON Itt maradtam, mert nem lett volna miért elmennem.

OBRAD Nem?

MÁRTON Én szerb szomszédokat bújtattam, amikor bejöttek a mieink.

OBRAD A tieitek?

MÁRTON Úgy értem, hogy a magyarok.

OBRAD Aha. És ezzel mit akarsz mondani?

MÁRTON Hogy én szerbeket bújtattam... partizánokat is... amikor itt voltak a magyarok... meg a németek. Nem volt teljesen veszélytelen.

OBRAD Még mindig nem értem, hogy mit akarsz mondani. Talán legyenek hálás ezért?

MÁRTON Nem tudom. Talán...

OBRAD A hála nem politikai kategória, helyi lakos.
MÁRTON Nem így értettem.
OBRAD Ismersz te egy valamilyen Banét a környezetemben?
MÁRTON A sógorom. Tévedtem... nem ismerek. A sógorom... Bine.
Bine. Vagy Bene... Nem nagyon tartjuk a kapcsolatot.
OBRAD Mindegy. Ez a Bane-Bine-Bene valamilyen üzenetet küldött
nekem. Már nem emlékszem, hogy mit. Egyelőre nem nézünk
a körmére. Nincs mindenre időnk. Miattad üzent talán, hogy
hagyjunk téged békén. Hogy engedjünk el, majd ő kezeskedik
érted. De az élet nem rokoni kapcsolatok szövevénye, barátoc-
kám.
MÁRTON Nem tudom, milyen az élet.
OBRAD Mindenesetre élvezd, ahogy bírod, már nincs olyan sok belőle
hátra számodra. Rosszul nézel ki, tudtad? Én se nézek ki jól.
Tudom. Felőrl a felelősség, ez a sok munka. Életek fölött kell
döntenem, naponta többször. Most például a tiéd fölött. Azt
hiszed, könnyű ez?
MÁRTON Azt gondolom, ötletni nehezebb, mint ölni.
OBRAD Jól gondold. Már csak ezért is érdemes volt eddig itt kínlód-
nom veled. Nehéz ez, Márton, a béke elviselhetetlenül nehéz.
De a népnek kell a béke, a nyugalom, a termelés, az élet. Ahhoz
viszont meg kell teremteni a körülményeket. Addig nem lesz
béke a lelkekben, míg a régi bűnöket meg nem toroljuk. A tié-
teket főként. Azt gondolod, téged foglak megölni. Nem. A ná-
ciód gatzetteit fogom rajtad megtorolni. A bosszú íze édeskés,
kicsit fanyar, kicsit dohányillatú. Tudsz követni? A béke csiráját
fogom szárba szökkeníteni a te hulládon is. A béke nem megy
harc nélkül. Ahogy a harc se béke nélkül. Ezt persze nem érthe-
ted. Mert még soha nem voltál partizán. Egy igazi partizánnak
a harc a béke, és a béke a harc. Most a második fázisban va-
gyunk. Ahol gyalulnak, ott hullik a forgács. Szutra tye biti
sztreljanje. Érted ugye, hogy mit jelent? Ma még van egy éjsza-
kád az élethez. Az életben. Gondolj át mindent, hátha nem vár
a túloldalon az istened. Melyik ajtón akarsz kimenni innen?
MÁRTON A könnyebbiken.
OBRAD Az élet nehéz, Márton. Megkapod tőlem a könnyebbik ajtót. A
könnyebbik ég felé. *(Fejével a jobb oldali ajtó felé int. Mártont
kivonszolja.)* Kurva nehéz ez! Azt gondolja, hogy nem vétett
semmit. Lehet, hogy személy szerint ő nem. De mert tartozik
valahová, vállalnia kell a kollektív bűnösséget. Magyar, tehát fa-
siszta. Ennyit a logikából. Minek ezt bonyolítani! Meg kell hal-
nia. A háború is, a béke is leegyszerűsítésekkel dolgozik. Ki a

faszt gyözködök itt már megint? Mi a faszomért? (*Belerúg a harmonikásba.*) Lennél szíves játszani végre? A hegyekben nekem csak ez az egy hiányzott. A harmonikaszó! (*Kifélé kibál.*) Gyertek be! Hagyjátok a magyart, elpusztul az előbb-utóbb úgyis magától! (*Röhög.*) Lőjete a levegőbe! Szerettem hallani, ahogy a harmonikasztót átlukasztják a golyók! (*A partizánok lövöldözni kezdenek, zeng a harmonika. Obrand táncol, néha a plafonba lő, közben egymás után rugdossa fel a csajkákat.*)

3/3 SZAKASZ

Konyha. Az asztalnál Bane, Erzsi és János. Bort iszogatnak, kedvetlenül.

ERZSI Ha kell, én hajnalig várok. Akár reggelig is.
BANE Főlöseges, ha eddig nem jött, ezután már nem is fog.
ERZSI Csak ma nem? Vagy már sohasem fog hazajönni?
BANE Mit tudom én... hogy mikor se.
JÁNOS Ma már biztosan nem, érts már a szép szóból, Erzsi, nem tud jönni! Kijárási tilalom van.
ERZSI De okos vagy! Ezt én is tudom. De nem jött haza. Előtte se.
JÁNOS Ezt én is észrevettem.
ERZSI És ha baja esett?
BANE Vagy nem. Reménykedjünk!
ERZSI Sok egyebet úgyse tehetünk.
BANE De tehetünk. Igyunk!
ERZSI Bane bácsi, maga járt ma ott.
BANE Attól függ, hol ott?
ERZSI Hát a községházán.
BANE Jártam. Szóba se álltak velem.
ERZSI És ha bántják?
JÁNOS Miért bántanák?
ERZSI Bane bácsi mondta tegnap, hogy megerősakolják a takarítónőket... is.
BANE Csak azokat, akik hagyják.
ERZSI Ha hagyják, akkor nem erősak.
BANE Igaz. Nem értek én ehhez.
JÁNOS Anyában van méltóság.
ERZSI És a partizánok ezt majd értékelni fogják, így gondolod? Anya méltóságát! Azt gondolod?
JÁNOS Nem gondolok semmit. Biztosan tudta, miért akart elmenni oda... a partizánfészekbe.
ERZSI Hogy találkozzon apával.

JÁNOS Gondolod, sikerül neki?
ERZSI Gondolom.
BANE Akkor ne gondold!
ERZSI Miért ne gondolhatnám?
BANE Miért kell nektek mindenre rákérdezni? Folyton visszakérdezni! Tudom én? A partizánok nem arról híresek, hogy soha sincs naplemente a szívükben.

JÁNOS Ezt meg, most itt, hogy tetszik érteni?
BANE Ezt meg... sehogy.
Kopognak az ablakon. Halkan, de határozottan. János elindul az ablak felé, hogy kinyissa.

ERZSI Ki ne nyisd! Lehet, hogy partizánok.
BANE Azok mindig az ajtón kopognak.
JÁNOS (*János kinyitja az ablakot, hátra tántorodik*) Nándi bácsi! Te jó ég! Mi történt magával? Csupa vér!
NÁNDI Erissz be, majd bent elmondom.
János az ajtó felé indul, de Bane elállja az útját.

BANE Sehova! Ide nem jöhet be senki. Nem vagyunk kíváncsiak más történeteire.
JÁNOS De hát, ez Nándi bácsi, a túlsó szomszéd, maga is ismeri, Bane bácsi.
BANE Ilyenkor, éjszaka, már nem ismerek senkit.
JÁNOS Valami baj történt vele! Alig lehet ráismerni, véres mindene, alig van arca. Be kell engedjük!
BANE A küszöbig. A ti házatok. Te döntöd el, mi legyen. Ha beengeded, az már a szökött fogoly bújtatásának számít. Azért kivégeznek, János. És nem csak téged, de bennünket is. Mert mi is itt vagyunk. Részesek.

JÁNOS Honnan tudja, hogy szökött fogoly?
BANE Ott volt tegnap abban a csoportban, amelyikben az apátok is állt.
JÁNOS Beengedem. A küszöbig.
Kimegy, hallani, ahogy a kapukulccsal bajlódik, halk és érthetetlen párbeszéd kintről. Kiszáratva megjelenik egy emberrel, aki szinte teljesen meztelen, és tetőtől talpig vér és sár borítja. Vagy véres sár. Vagy sáros vér.

NÁNDI Jó estét, Bane! Erzsike! Segítsenek! Segítsenek rajtam, az istenre kérem magukat.
BANE Mit akar, Nándi szomszéd?
NÁNDI Bújtassanak el! Ha észrevesznek, akkor megölnek megint.
ERZSI Hogyhogy megint?

NÁNDI Az előbb már belelőttek a többiekkel a gödörbe. A temetőnél...
(*Belépne, de Bane a mellénél megtámasztja, és visszatolja, ki az ajtó elé.*) Belelőttek bennünket a gödörbe.

ERZSI Milyen gödörbe, Nándi bácsi?

NÁNDI Amit kiásattak velünk még este. Abba a gödörbe. A temetőnél.

JÁNOS Sortűz volt?

NÁNDI Az volt. Sortűz. Vagy olyasféle. Mert nem volt hozzá vezényszó. Álltunk ott sorban hátra kötött kézzel, egyszerre csak elkezdtek löni. Jobbról jöttek az első lövések. Tőlem jobbról. Aztán haladtak felém.

ERZSI Kik lőtték magukat?

NÁNDI A partizánok. Meg az özvegyek a faluból. Akiknek a férjét a magyarok vagy a németek eltették annak idején láb alól. Azokat is berúgatták a községházán. A némbereket. A pincéből hallottunk mindent. Sívalkodtak, mint a megveszekedett boszorkák, ordítottak, előbb meghágatták magukat a bakokkal, azután puskákat követeltek. Amikor pedig megkapták, lövöldöztek összevissza ránk, a falra, az égbe. Ők is ott álltak a halálbrigádban... ti kérdeztétek...

BANE Nincs idő a mesére. Hogy úszad meg?

NÁNDI A másik ember, nem ösmertem, akivel össze volt a kezem drótozva, előbb kapta meg a löketet a fejébe. Éreztem, ahogy rám fröcsköl az agya. A veleje, ugye. Meg a vére. Leterülni se tudtam a drót miatt. És rögtön rántott le magával a gödörbe. Ha lőttek is rám, már csak a levegőt találták el.

BANE Aztán?

NÁNDI Egy darabig még ment a lövöldözés. Meg a harmonikaszó. Meg a röhögés, meg a káromkodás. Aztán küldték a cigányokat ránk a lapáttal. A gödörre.

ERZSI Miféle cigányokat?

NÁNDI Nem idevalóságosak voltak. Valahonnan hozták őket, erre. Megmondták nekik, hogy amelyik még mozog, azt verjék agyon a lapátokkal.

BANE És te nem mozogtál.

NÁNDI Meg se tudtam volna mozdulni, többen is nyomtak fölülről. A rám esett hullák mind. Aztán behányták földdel a cigányok a gödröt. De csak úgy hébe-hóba. Azért nem fizették őket külön, hogy temessenek is. Végeztek, elmentek. Végre. Akkora már nagyon fogyott a levegőm. Fölástam magamat. Szerencsére mindenki elment.

BANE Hogy ástad ki magadat, ha össze volt drótozva a kezetek?

NÁNDI Így! *(Mutatja a kezét. Két véres csonk vagy csont, szinte könyékig üres.)* Az összes bőrömet meg a húsomat ott hagytam a kezemről a drótnak. Annyira félttem, hogy megfulladok a hullák alatt, hogy nem is fájt. Kiszaggattam magamat a drótból.

BANE Értem. Sajnálalak, hogy hős vagy. De nem maradhatsz itt, Nándi szomszéd.

NÁNDI Bane, engem ezek megölnék, ha rám találnak.

BANE Tudom. Ha meg itt találnak rád, akkor bennünket is megölnék. Valamennyiünket. Kinek lesz jó? A kútnál megmosakodhatsz. Addig majd kerítünk neked valami ruhát. A horhos mentén eljuthatsz a határig. Arra nem fognak keresni. Egy-két nap múlva el is éred. Ha eléred, életben maradsz. Ha nem, akkor meg így jártál.

NÁNDI Köszönöm, Bane.

BANE Ne köszönd! Eredj, és siess a mosakodással! A véres gönceidet is vidd magaddal, ha majd elmész, nehogy megtalálja itt valaki nekünk! *(Az ember elmegy.)* Melyik apátok ruhásszekrénye? *(Erzsi mutatja, merre menjen. Bane hóna alatt inggel, nadrággal, pulóverrel jön vissza. Elindul velük az ajtó felé. Aztán meggondolja magát, visszamegy. Halljuk, hogy hangosan gondolkodik.)* Cipő is kell a szerencsétlennek! Meztláb pár kilométert sem bír majd ki ebben a hidegben. *(Ismét megjelenik, kezében egy pár bakancsal. Kinyitja az ajtót, kidobja eléje a ruhát és a pár lábbelit, azután ismét bezárkózik. A két fiatalhoz fordul.)* Innentől már nem a mi ügyünk! Mehet isten hírével.

ERZSI Ez így embertelen, Bane bácsi!

BANE Az az embertelen, hogy ezt kell tennünk. Vagy ő, vagy mi is mindhárman. Kidobták, hallottátok, aki szökevényt rejteget, azt kivégzik.

JÁNOS De Nándi bácsi már halott, nem?

BANE Halott, ha nem találják meg. És még egyszer halott lesz, ha megtalálják. Igaziból.

ERZSI Nem értem én ezt a világot!

JÁNOS Sokan vagyunk ezzel így, Erzsi. Folyton apán meg anyán jár az eszem.

BANE Azzal nem lesz nekik jobb.

JÁNOS Akkor mondja meg, Bane bácsi, hogy mire gondoljak?

BANE A szebb közös jövőre. Nem hallottad, hogy arra kell gondolni? Kidobták. Lesz szebb közös jövő. Megmondták, hogy szebb közös jövőre.

JÁNOS Szerb közös jövőre? Most gúnyolódik velem, öreg?

BANE Nem. Ennél csak jobb jöhet, mint ami most van. Szerb vagy nem szerb. Nem lesz magyar, annyi bizonyos.

JÁNOS Nem lesz magyar.

BANE Sokféleképpen lehet elgondolni ezt, János fiam.

ERZSI És ha megerőszakolták?

JÁNOS Az oroszokat is kibírta.

ERZSI Hogy lehetsz ilyen állat?

JÁNOS Csak mondtam. Hogy anya kemény. Kibir mindent. Én viszont nem! *(Hirtelen az ajtóhoz rohan, kikulcsolja, és kiveti magát a sötétbe. Kis idő múlva csalódottan visszatér.)*

BANE Levegőztél?

JÁNOS Már elment.

ERZSI Ilyen gyorsan?

BANE Sürgősebb lehetett neki kereket oldani, mint a mosakodás. Okos ember. Még megmarad.

ERZSI Mit akartál tőle?

JÁNOS Megkérdezni, hogy apánk is közöttük állt-e a gödör szélén.

BANE Ugyan, ne gyerekeskedj! Honnan tudhatta volna?

JÁNOS Hallotta nem, hogy velük ásatták ki a gödröt, amibe belelövöldözték őket?

BANE Igaz. Akkor jobb is, hogy elpucolt innen.

ERZSI Nikoláról tud valamit?

BANE Nem ismerem.

ERZSI Neki nem tud szólni... ha ismerné?

BANE Neki nem.

JÁNOS Másnak?

BANE Másnak megpróbáltam.

JÁNOS Hogyan?

BANE Legyen az én dolgom. Rég ittunk. *Isznak. Janika a rádió gombját csavargatja.*

BANE Azt be kellett volna szolgáltatni ma délig.

JÁNOS Mit?

BANE A rádiót.

JÁNOS Miért?

BANE Hogy ne lehessen hallgatni.

JÁNOS Mit?

BANE Az ellenséges adókat.

JÁNOS Ezt nekünk senki se mondta.

BANE Kidobolták.

JÁNOS Ma ki se mozdultunk a házból.

BANE Akkor is be kellett volna szolgáltatni. Az nem mentség, ha megtalálják, hogy nem tudtál róla.

JÁNOS Akkor most mit csináljak?
 BANE Semmit. Hallgasd csöndesen!
Erélyes kopogtatás, vagy inkább a dörömbölés.

BANE Tedd el azt a kibaszott rádiót! Oda, az ágy alá! Mindegy, hogy hova teszed. Ha azt keresik, úgylis megtalálják.

JÁNOS *(az újabb erélyes kopogtatásra.)* Ki lehet az?
 BANE Nem barát. Az nem kopog ilyen erélyesen ilyenkor. Nincs egyedül. Akkor illedelmesen kopogna. Alighanem ők azok. Pakoljatok el mindent az asztalról. Csak a bor legyen ott. Meg hozzál elő pálinkát. Bezártad a kaput, amikor a Nándit... hülyeségeket beszélek.

JÁNOSKA A lófaszt zártam be! Úgy meg voltam réműlve.
 BANE Ez jó. Tárt kapukkal várja őket. Üljetek az asztalhoz! *(Az ajtóhoz megy, még egyszer körbe néz, azután megforgatja a kulcsot a zárban.)* Nyitom már!
Két idegen nyomul be a szobába, Banét visszalökve, mindkettő partizán, egyikük fiatal nő. A szobában lévők felemelik a kezüket.

PARTIZÁN Falhoz!
 PARTIZÁNNŐ Fegyver van?
 PARTIZÁN Mas van itt, ember?
 PARTIZÁN Korulnezunk!
A nő sakkban tartja a családot a géppisztollyal, a férfi kutatni kezd. Láthatóan nem fegyver után. Időnként ezt-azt a zsebébe süllyeszt.

PARTIZÁN Mind magyar?
 PARTIZÁNNŐ Fasiszta.
 PARTIZÁN Ember hol? Asszony hol? Csak öreg van?
Járkálnak körülöttük, mint a ragadozók. A partizán látható érdeklődést mutat Erzsi iránt. A fejével int a partizánnőnek, vigyorog. Az elérti, de nem viszonzozza a vigyorgást.

PARTIZÁNNŐ Te lány! Feszer mutat te neki. Van feszer! Mindenhol itt van feszer kint udvar.
 PARTIZÁN Feszer megmutat.
 PARTIZÁNNŐ O Indul. Te nem mozog, gyerek! Öreg marad is.
 ERZSI Bane bácsi! Segítsen! Maga mégiscsak közéjük való... közülük... *(Bane hallgat.)* Nem mehetek ki vele... *(Bane hallgat.)* Ahogy anya az oroszokkal...

JÁNOS Ne gyalázd anyát!
 ERZSI Értem. A két dolog nem ugyanaz. Bane bácsi csak egy gyáva öreg féreg. De te állat is vagy. Megyek. Azért kívánhatnátok jó szórakozást, fiúk!

Elindul kifelé, vigyorogva ered nyomába, fegyverét a hátába nyomva, a partizán. A partizánnő rezzenéstelen arccal néz rájuk. Várnak. Időnként a nő megszólal, talán nem is nekik beszél.

PARTIZÁNNŐ Fasiszta... Magyar... Fasiszta... Magyar... Fasiszta.
Váratlanul kicsapódik az ajtó, Ádámka ront be rajta a szokásos hévvel. A partizánnő azonnal lelövi, és nyomban a falhoz hátrál. Bane oda akar szaladni a fiához, de a nő a levegőbe lö.

PARTIZÁN Magyar marad. *(Amikor valamelyest visszaáll a rend, odamegy a tetemhez, a lábával hengerít rajta egyet, majd belerúg; azután leköpi a földön heverő Ádámkát.)* Meghalt fasiszta. Magyar meg-
eredemel halal. Kapta ami jár nektek.

A partizán rohanva, egyik kezével gombolkozva, másik kezével hadonászva rohan be. A helyzet máskor akár komikus is lehetne.

PARTIZÁN Lázadás!

PARTIZÁNNŐ Nem van. Rend van. Kint valaki jött vele?

PARTIZÁN Nincs. Nem van senki.

PARTIZÁNNŐ *(egy papírt kotor elő a mellényzsebéből, vizsgálja, majd Jánoshoz fordul.)* Te hogy hívnak?

JÁNOS Lakatos János.

BANE Nem úgy hívják! Lakatos Márton!

PARTIZÁN Te kuss oreg! Legeny tudja neve. Janos nem Marton. En es tudom.

BANE Nem mindegy?

PARTIZÁN Nem. Lista van. Listan Marton és Janos van is.

PARTIZÁNNŐ Ketto van Lakatos itt.

PARTIZÁN Marton mar van egy. Mar csak volt. Bent volt ott nalunk ideig. Janos hianyzott – idaig. Most van meg. Kerestuk Janos itt, nem fegyver.

BANE Ki mondta, hogy itt van?

PARTIZÁN Nem te dolgoz, oreg.

BANE Ismersz egy Nikola nevűt közületek?

PARTIZÁN Ha tudod, nem kerdez. Nikola van tobb kozunk. Egy Nikola kozul, tudja, Janos van itt. Erte vagyunk mi itten. Janos jon velunk. Nikola varja vendeget nagy hazban. Lesz mulatozas. Meg zene.

JÁNOS Hagyja, Bane bácsi. Megyek. Leszarom, hogy mi lesz velem. De előbb tudni akarom, hol van a nővérem!

PARTIZÁN Te nem aggodsz! Nem követelsz. Mosakod kint magyar lány, maga után, en után, bekessegen. Jon be hamar vissza. Sajnos , teged mar nem talal bent itt. Nem baj. Miert nem siet jobban. *(Kilökdösi a fegyverével Jánost, Banét a partizánnő kibátrálva tartja sakkban.)*

PARTIZÁNNŐ Fasiszta marad. Ki jön utánunk, meg van halva. Ertettem világosan? Tilalom van kifele nektek.

A partizánok elcsörtetnek Jánossal. Bane ül az asztalnál, maga elé néz. Erzsi támo-lyog be kintről, összegörnyed, kezét a hasára szorítja, amikor meglátja Ádámkát. Meg akarja fordítani a hullát, de Bane rászól.

BANE Hagyjad!

ERZSI Meg se nézi a fiát?

BANE Láttam eleget életében. Minek nézzek egy halottat?

ERZSI Nem is fáj?

BANE Nem a te dolgod.

ERZSI Elmentek?

BANE El.

ERZSI Mi történt itt, Bane bácsi?

BANE Aminek történnie kellett. Nem több.

ERZSI Maga ennyire erős?

BANE Hajnalban eltemetjük. Neki legalább lesz sírja. Nem úgy mint másoknak.

ERZSI Nem úgy, mint apának, meg anyának... meg Jánoskának?

BANE Jánosnak.

ERZSI Nem úgy?

BANE Nem úgy.

ERZSI Mi lesz velünk, Bane bácsi?

BANE Ami eddig. Élünk.

ERZSI Nélkülük?

BANE Ha nincsenek, nélkülük.

ERZSI Vége van, Bane bácsi?

BANE Ennek soha nem lesz vége.

ERZSI Nem kérdezi, mi volt kint?

BANE Nem. De te legalább élsz.

ERZSI De se apám... se anyám... se testvérem...

BANE De te legalább élsz. Nekem meg se egyik fiam, mert halott. Se másik fiam, mert gyilkos. Én is árva vagyok.

ERZSI De legalább él!

BANE Úgy van. De legalább élünk!